

Irene Berkán

I varje talgemenskap har bland annat färdiga formelartade uttryck utvecklats för hur man utför en talakt. Kommunikationsstörningar och missförstånd i samtal över språk- och kulturgränser kan grunda sig i att man inte uppfattar eller misstolkar signaler och kontextuella ledtrådar, vilka anger hur ett språkligt budskap är avsett att tolkas. De två begreppen lingvistisk- och kommunikativ kompetens skiljer sig åt; det senare begreppet är en utvidgning av det förra, vilket är ett koncept där grammatisk och lexikal kompetens stod i fokus, utan att diferenciera mellan kulturer och kulturspecifika aspekter (Chomsky). Begreppet utvecklades och omdefinierades senare av Hymes, eftersom han fann definitionen begränsande. Han utvidgade idén till *kommunikativ kompetens*, vilken samtidigt innefattar autentiska kulturella regler i kontexten runt de talande, genom att se dessa som verkliga personer och medlemmar i talgemenskaper (Hymes 1974). Gumperz menade några år senare att en kommunikativ kompetens även innefattar kunskapen om de lingvistiska och kommunikativa konventioner som de talande bör äga för att skapa och upprätthålla samtalssamarbete. (Gumperz, 1982:209). Författaren menar att man genom att noggrant undersöka signaler i en interaktion, "one can isolate cues and symbolic conventions through which distance is maintained or frames of interpretation are created. One can show how these conventions relate to individual or group background (Gumperz, 1982:7). Formelartade uttryck angående hur man avböjer en inbjudan eller hur man ber om någonting är exempel som på talakter som är socialt och kulturellt bestämda och som därmed varierar från språk till språk. Ett annat exempel är hur man gör när man tilltalar någon. Gumperz menar att man tillägnar sig denna kunskap på ett omedvetet plan då man socialiseras i en viss språkgemenskap (Lindberg, 2004: 484).

Enligt Grice (1975:43-47) är våra yttranden i ett samtal alltid ansträngningar till samarbete. Det är därför nödvändigt att sträva efter att det egna bidraget vid varje tillfälle blir det väntade för interaktionens syfte. Grice hävdar att, om inte vissa samtalsregler - uttryckta och kända som maximer- uppfylls, kommer resultatet att bli sociala sanktioner från de andra deltagarna. Samarbetsprincipen är alltså ett förberedande villkor för interaktion. Framför allt då medlemmar i olika kulturer kommunicerar, trots att samtalet sker på ett gemensamt språk, kan det vara svårt att veta hur man ska bidra med det som förväntas. Det är oundgängligt att

ett samtal har flyt, och jag ska i exemplet nedan visa exempel där ett visst talbeteende är korrekt i en talgemenskap men inte i en annan.

Sperber och Wilson hävdar att varje bidrag i ett samtal måste vara *relevant* för samtalets syfte; på det sättet blir det möjligt att göra inferenser, vilka baseras på tidigare antaganden och är det som täcker mellanrummet mellan det som sägs och det som verkligen kommuniceras, det vill säga, det som ligger implicit i yttrandet (Sperber y Wilson, 1986:176-183). Av författarnas teori om relevans förstår vi att en fullständig förståelse av ett yttrande naturligtvis kräver en förmåga att göra inferenser och att kunna tolka de kontextuella ledtrådarna. Samtalsdeltagaren behöver veta hur man tolkar implicita signaler och den pragmatiska innebörden i samtalet, enligt talarens intention.

Exempel 1.

Enrique och Dante, arbetskamrater

Situation: på arbetet

E: Du.. vill du titta lite på detta?

D: Jag, hördu, Dante heter jag, vad är det med dig?

E: Nu hänger jag inte med...?

D: Vad skulle jag titta på?

Eftersom (E) tilltalar (D) med "Du" tar (D) illa upp, han föredrar att tilltalas med sitt namn och känner att "du" är en nedlåtande uppmaning; konversationen havererar. Exemplet har jag hämtat från autentiska intervjuer med chilensare som jag använde i min kandidatuppsats i spanska om *samtalsstilar* (Berkan, 2004). Missförståndet i exemplet ligger i sättet på vilket man tolkar och lägger till en extra betydelse i det personliga pronomenet "du" och på vilket sätt ordet då feltolkas. Man säger "du" istället för namnet, utan annat implicit innehåll än detta, något man inte gör som chilensk talare. Det svenska sättet att i detta sammanhang bruka ordet "du" är sålunda neutralt. Se följande exempel på funktionen hos ordet "du":

"Du" i olika typer av talakter.

- *Påstå*: "Du..., jag tycker om dig jättemycket" , och skulle ha samma betydelse som :
"Anna..., jag tycker om dig jättemycket"
- *Föreslå*: "Du, skulle du vilja gå på bio ikväll?"

- *Uppmana*: Hämta boken!”(¡Tráeme el libro!) “Du, hämta boken” i det här fallet blir “du” ett sätt att få uppmaningen att låta mjukare, mer som ett förslag.

Vi kan alltså konstatera att för en representant av en chilensk talgemenskap i Sverige uppfattas av ordet “du”, framför allt i en inledande position, som en förstärkt uppmaning, dessutom med en nedlåtande ton, vilket inte uppfattas eller förstås av den svenska personen. För chilensaren (enligt mina intervjuer) är det mer korrekt här att säga namnet på den andra personen. Pronomenet “du” uppfattas för den svenska personen som ett neutralt ord, utan bibetydelse. Man kan även tillägga att, genom att använda “du” blir yttrandet, tvärtom mot hur det här uppfattas, ett mjukare sätt att be om något, på ett närhetsskapande sätt, framför allt när samtalande känner varandra vid namn.

Eftersom detta exempel är taget från autentiska intervjuer, ska jag ta med ett utdrag av det som Dante - som är psykolog till yrket och en av deltagarna i mina intervjuer, uttrycker angående detta lilla ord. Han berättar att han under många år hade missförstått användningen av ordet du. Han säger att: “Det har tagit mig väldigt många år att förstå att DU inte är imperativ det är inte auktoritärt.”¹

Ord som missförstås i detta sammanhang: “du” .

Grammatisk funktion: personligt pronomen

Typ av talakt: ilokut, påstående

- a) För en chilensk person: uppfattas som nedlåtande uppmaning (ansiktshotande)
- b) För en svensk: man genomför en förstärkning av en appellativ, neutral eller positiv, samt närhetsskapande.

---

¹ Cuenta Dante, uno de los dos participantes en la conversación del ejemplo precedente, que había malentendido durante varios años el uso del ‘du’: “/ me han tomado un monTÓN de años de enten[der //] de que DU no e imperativo/ no e autoritario”. (Palma Berkán, 2004: 17)

Litteratur

Hymes, D., (1974), *Foundations in Sociolinguistics: An Ethnographic Approach*, (Philadelphia, PA: University of Pennsylvania Press, págs. 92-209) en Coupland and Jaworski, *Sociolinguistics. A reader and a coursebook.*, (1997), USA St. Martin's press, inc, págs.12-20

Gumperz, J., (1981), "The Linguistic Bases of Communicative Competence", The linguistic bases of communicative competence, en Tannen, D, (ed.) *Analysing Discourse: Text and Talk* [Georgetown University Round Table on Languages and Linguistics 1981] en *Coupland and Jaworski*, (1997), pp.ST. MARTIN'S PRESS, INC., 175 Fifth avenue, New York, N.Y.10010

Gumperz, J., (1982), *Discourse strategies*, Cambridge, Cambridge University Press

Grice, H.P. (1975) "Logic and conversation", i Cole, P. and Morgan, J.L, *Syntax and Semantics, Volume 3, ACADEMIC PRESS, INC (LONDON) LTD.*

Lindberg, I., (2004) "Samtal och interaktion – ett andraspråksperspektiv" i Hyltenstam, K. och Lindberg, I. *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*, Studentlitteratur, Lund

Sperber and Wilson, (1986), *Relevance: Communication and Cognition*, Basil Blackwell Ltd, 108 Cowley Road, Oxford OX4 1JF, UK

Appendix

Exemplet från min kandidatuppsats

"yo le he preguntao al sueco y para ellos no e despectivo"

D: Esa es otra cuestión que ahora me acuerdo que siempre me ha chocado/el que me digan DU§

E: §Ee

D: y yo siempre lo he sentido como que VOS más o menos§/[vo/ así como] DU

[...]

D: autoritario // y yo a los suecos siempre he entendido así como el hördu/ ese el hördu pami era como así como que como aya oye VOS

E: (RISAS)

D: oye vos y yo SÍ que te PASA GUEÓN? Hördu Dante heter jag DANTE heter jag asii/ y digo al y tiro la caballería encima gue[on y]

E: [reacciona]

E: igual también en / también me dicen [DU] DU / JA'
(RISAS)

D: [e]
(RISAS) pero

D: ellos no ellos no (( )) yo ee yo le he preguntado al sueco y
para ellos [no] e des[pectivo]

E: [no no e] despectivo

D: pero nosotros lo lo sentimos como despectivo§

E: §uno lo siente
despectivo porque lo/lo traduce

E: al español y al chileno§

D: §claro (RISAS)